

NORDISKA MÖTET FÖR FOLKLIVSFORSKNING I STOCK- HOLM 16 OCH 17 AUG. 1920.

Till ett antal folklivsforskare i Danmark, Finland, Norge och Sverige hade i juni månad 1920 utgått en inbjudan undertecknad av de tjänstemän vid Nordiska Museet i Stockholm, som företrädesvis ägnat sig åt den svenska allmogeforskningen, att under augusti månad samlas till ett nordiskt möte för folklivsforskning, för att »genom den fasthet som personlig bekantskap och några dagars gemensamt umgänge skapar» ytterligare befästa det samarbete, som tidigare pågått mellan forskare på området. De organ, som i första hand tänktes representerade, voro Dansk Folkemindesamling och Dansk Folkemuseum i Köpenhamn, Etnografiska Museet och Svenska litteratursällskapet i Helsingfors, Norsk Folkemuseum och Norsk Folkeminnesamling i Kristiania, Folkminnessamlingen i Lund, Nordiska Museet i Stockholm och Landsmålsarkivet i Uppsala. Efter samråd mellan intendenten N. E. Hammarstedt och prof. Nils Lithberg i Stockholm, dr Gabr. Nikander i Helsingfors och docenten C. Wilh. v. Sydow i Lund samt personliga hänvändelser till danska, finska och norska forskare utgick inbjudan till 7 danskar, 9 finnar, 9 norr- män och 20 svenskar. Utom mötesdeltagarna hade till övervarande av mötets förhandlingar inbjudits Nordiska Museets förre styresman, nuv. riksantikvariern Bernhard Salin, museets nuvarande styresman fil. dr Gustaf Upmark jämte museets övriga manliga och kvinnliga tjänstemän samt tjänstemännen vid Statens Historiska Museum i Stockholm.

Kallelsen hade hörsammats av:

Sune Ambrosiani, Stockholm, Otto Andersson, Helsingfors, Ola Bannbers, Falun, Åke Campell, Åkarp, Gerda Cederblom, Stockholm,

Rudolf Cederström, Stockholm, Hans Ellekilde, Köpenhamn, Sigurd Erixon, Stockholm, Thorkild Gravlund, Reersö, Louise Hagberg, Stockholm, Gunnar Hallström, Björkö, N. E. Hammarstedt, Stockholm, Uno Holmberg, Helsingfors, Nils Keyland, Stockholm, Sven T. Kjellberg, Västerås, Ernst Klein, Stockholm, Yngve Laurell, Stockholm, Torsten Lenk, Göteborg, Sune Lindqvist, Stockholm, Nils Lithberg, Stockholm, Gisle Midttun, Kristiania, Birger Nerman, Stockholm, Jörgen Olrik, Köpenhamn, Karl Rencke, Göteborg, Jöran Sahlgren, Lund, Laura Stridsberg, Stockholm, Sigurd Wallin, Stockholm, samt K. Rob. V. Wikman, Helsingfors. Dessutom hedrades mötet under andra dagens förhandlingar genom närvaro av riksantikvariern Salin och båda dagarnas förhandlingar av dr Upmark.

Första mötesdagen.

Förhandlingarna öppnades i Nordiska Museet den 16 aug. kl. 10 f. m. av N. E. Hammarstedt med följande hälsningsanförande:

I egenskap av »caput canum inter juvenes» — juvenes här taget i betydelsen vapenföra och stridbara män på vetenskapens fält — har jag att hälsa våra ärade gäster hjärtligast välkomna, och i all synnerhet hälsar jag gästerna från våra grannland — även dem som i denna stund ännu ej hunnit anlända.

För vetenskapen såsom objektivt sanningssökande verksamhet borde egentligen all politik stå fjärran. Vetenskapsmannen bör gå sin bana fram rakryggad trots alla politiska vindkast, ja stormar. Emellertid är även vetenskapsmannen medborgare, även han har därför icke kunnat undgå att känna de senaste årens politiska martryck: världspolitikens inverkan har smärtsamt gjort sig kännbar även inom vetenskapens värld. De politiska slitningarna hava även där medfört isolering mellan folken och en viss så att säga andlig förkapsling — frivillig eller ofrivillig, avsiktlig eller oavsiktlig — hos vetenskapsmännen själva. Att detta måste lända till ofärd för vetenskapen i allmänhet är uppenbart; och alldeles särskilt måste det bli ödesdigert för de vetenskaper, som sysselsätta sig med den mänskliga kulturens utveckling och lagar. För etnologien är ett fritt och förtroligt umgänge folken emellan ett livsvillkor. Den vill föra folken samman, och den bör bliva den första att bryta isen, där sådan förefinnes.

Lyckligtvis hava de skandinaviska länderna såväl i det ena som i det andra hänseendet gått jämförelsevis oberörda av krigets kulturupprivande verkningar, och det politiska trycket utifrån har, i stället för att splittra, fastmer politiskt närmat Nordens folk till varandra såsom knappast någonsin. Vad nu oss nordiska folklivsforskare beträffar, hava vi ju alltid stått i en vänskapsfull och livlig förbindelse på litterär och skriftlig väg. Men det

tarvas och personligt sammanträffande och umgänge för att en del ytterst viktiga frågor skola kunna grundligt dryftas och klarläggas. Det är insikten om och känslan av behovet av personlig bekantskap för ömsesidigt bistånd och inbördes samverksamhet inom folklivsforskningen, som föranlett oss vid Nordiska Museet verkande etnologer att — i tro på ljusnande tider — utlysa detta möte mellan nordiska folklivsforskare. Vi hoppas att därvid komma till klarhet och enighet om principer, riktlinjer och metoder; och samtidigt hava vi även gjort oss förväntningar på att få knyta närmare personlig bekantskap med åtskilliga forskare, som vi hittills egentligen endast känt till namnet och till deras litterära gärning. Ja, kanske är det t. o. m. av det personliga meningsutbytet man och man emellan som vi vänta oss det mesta och det bästa. Det är med glädje vi sett vår avsikt mött med förståelse och välvilja. Ty om också här, beklagligtvis, några saknas, vilka vi livligt hitväntat, så veta vi av brev från dem, att det ingalunda är av brist på intresse och sympati för saken som de uteblivit, utan att tvingande förhållanden hållit dem härifrån.

I augusti år 1908 hölls här i Nordiska Museet av svenska män och kvinnor ett »möte för svensk folk-kunskap», såsom det hette, och år 1911 hölls i Göteborg ett andra möte under samma namn. Det möte, vartill vi nu samlats, låter i viss mån anknyta sig till dessa, men oaktat deltagarna nu äro färre, har dock detta möte erhållit en väsentligen större omfattning och plan. Det har blivit ett skandinaviskt — ett nordiskt möte. Kanske skall en gång ett kommande möte — var detta nu kan komma att hållas — erhålla en ännu vidsträcktare prägel. — Det ligger i etnologiens kynne att vidga sina famntag. — Men om så också sker, böra vi alltjämt fasthålla vid språkets mäktiga betydelse såsom kulturellt föreningsband. Det är, trots skiftningarna, nordiskt tungomål, som vid detta grundläggande möte förbinder oss med varandra. Och så må det alltid förbliva.

Med detta framtidsperspektiv för ögonen och i hopp, att detta möte må bli ett steg mot intim samverkan mellan Nordens etnologer förklarar jag härmed 1920 års *Nordiska möte för folklivsforskning* öppnat.

Härefter skreds till val av funktionärer för mötet, varvid till ordf. utsågs Nils Lithberg, till vice ordf. Jörgen Olrik samt till sekr. Otto Andersson och Sven T. Kjellberg.

Sedan ordf. lämnat en kort redogörelse för mötets tillkomst, föreslogs avsändande av hälsningstelegram till den nordiska folklivsforskningens nestor dr H. F. Feilberg, Askov, och till prof. J. A. Lundell, Uppsala. Dessutom avsändes telegram till prof. K. B. Wiklund, Uppsala, vilken på grund av sjukdom blivit förhindrad att delta.

Första punkten på föredragningslistan upptog diskussion rörande komparativ etnologisk metod och inhemsk folklivsforskning, inledd av K. Rob. V. Wikman, varför ordet nu lämnades åt denne:

»Metodproblemet i etnologien är icke nytt. Detta hänger samman med att etnologien alltid har uppfattats såsom en allmän kulturvetenskap. Redan Bastian och Tylor, båda etnologer i modern bemärkelse, voro på det klara med att denna kulturvetenskap dolde på frågor, vilka med sina rötter sträckte sig både djupt och vida i den mänskliga kunskapens jord.

Det är här icke min avsikt att diskutera de kunskapsteoretiska och filosofiska förutsättningar, vilka den etnologiska vetenskapens metod, lika väl som varje annan vetenskapsmetod, djupast sett bottnar i, ej heller de konsekvenser, vartill de till äventyrs kunna leda i fråga om vår uppfattning av världen och människorna. Varje vetenskapsmetod kan ju utbyggas till en världsåskådning; varje vetenskap har sin, om också icke alltid lika uppenbara, så likväl latent, filosofi. Men det är icke alls detta, som här skall sysselsätta oss, huru intressanta dylika frågor än kunna vara. Vad jag här vill framställa är endast *några av den etnologiska vetenskapens praktiska postulat*, sådana de utkristalliserat sig för mitt medvetande under sysslandet med etnologiska ting, närmast med sedens och religionens frågor. Jag är dock livligt medveten om att andra forskares erfarenhet, som spänner över större områden än min, kunna ge en annan form åt de intellektuella krav, vilka jag måste betrakta såsom förutsättningar för sysslandet med etnologiska frågor.

Etnologien har till föremål folkets liv såväl i dess materiella som andliga uttrycksformer: den är en kulturvetenskap som innesluter inom sitt område »kunskap, religion, konst, moral, lag, sed och andra färdigheter och vanor, som människan förvärvat sig såsom medlem av samhället», såsom E. B. Tylor definierar begreppet kultur i dess etnologiska betydelse. Etnologien sammanfaller därför till sitt vetenskapsområde med vad engelsmännen kalla »social anthropology». Det förtjänar härvid betonas, att den begreppsbestämning, som ligger i ordet »social» icke saknar en alldeles särskild betydelse. Alla kulturens företeelser ha en social sida och måste ses i belysningen av den samhälleliga omgivning, vari de uppstått och existerat. Etnologiens föremål kan ej begränsas till uteslutande den s. k. primitiva kulturen, sådan vi känna den hos de nulevande, utomeuropeiska kulturfolken; en sådan begreppsbestämning vore fullkomligt godtycklig. Det måste fasthållas, att alla levande folk, även om de stå innanför den europeiska kulturens krets, lämna bidrag till vårt etnologiska vetande. Men lika tydligt som detta är, att etnologiens område icke omfattar den nutida högkulturen, utan då närmast allmogens odling, bondekulturen. Men var går då gränsen mellan etnologien och övriga kulturvetenskaper? Frågan är icke så alldeles lätt att besvara. Man plägar beteckna den »historielösa» kulturen såsom etnologiens egentliga föremål — icke så förstått som om denna kultur skulle sakna sin historia, men så, att vi i fråga om den sakna de historiska data, som direkt kunde upplysa om »huru det varit» —; man kunde också uttrycka saken så, att den etnologiska vetenskapen har till föremål den kultur, som icke fortplantas av någon medveten tradition. Härigenom skiljer sig etnologien från historien. Men icke ens denna bestämning är alldeles tillräcklig; då skulle tydligen även arkeologien böra räknas till den etnologiska vetenskapen. Kunskapen om utdöda och förhistoriska kulturer lämnar visserligen material åt etnologen, men hans studieföremål är dock i främsta rummet den levande

kulturen. Skillnaden ligger emellertid djupare än så. Medan arkeologen alltid återför förhistorien på historien, d. v. s. alltid anknyter till givna historiska serier, ställer etnologen alltid de utdöda kulturformerna i samband med de levande, d. v. s. jämför de kulturella företeelserna med varandra. Skillnaden ligger m. a. o. i metoden.

På den tid, då utvecklingsbegreppet behärskade vetenskapen, bar etnologien även prägel härav. För den tidens forskare var den kulturella utvecklingen naturens givna ordning. Det gällde blott att ordna de kulturella stadierna för att mänsklighetens historia skulle ligga som en uppslagen bok. Sedan den tiden har det historiska betraktelsesättet åter vunnit mark. Historien själv har fått en planetarisk omfattning, de geografiska avstånden ha krympt ihop, kulturvandringar och kulturöverföringar ha fått en universell omfattning. Kulturvetenskapens problematik har förskjutits i historiens riktning. Fr. Ratzel var den, som först gav form åt denna tanke, och en framskjuten riktning inom etnologien, särskilt i Tyskland (Anckermann, Graebner, P. W. Schmidt m. fl.), har sedermera anslutit sig till den Ratzelska tankegången. Men även inom den engelska och amerikanska etnologien har metodproblemet de senaste åren varit uppe i diskussionen.

Den äldre etnologskolan utgick från att vissa kulturföreteelser på grund av sin stora utbredning i mänskligheten måste ha sin rot i släktets andliga artlighet. De måste därför ha kunnat uppstå i samma form på avlägsna delar av jorden. Detta är de etnografiska parallellerna. I motsats härtill hävdar den kulturhistoriska skolans mest avancerade riktning, att människosläktets olika grenar äro lika differentierade till sin psykiska som sin fysiska natur och att den psykiska artlighet, varpå man stött läran om »die elementargedanken», fastmera utgör en slutsats, som grundar sig på kulturlikheterna. Man hänvisar med förkärlek till historiska parallellföreteelser såsom t. ex. Hooks och Newtons gravitationslag, Darwins och Wallaces upptäckt av urvalsläran, vilkas framträdande i väsentlig grad beror på det genetiska sambandet med samtidens tankeliv. De äro »samma tanke fattad två gånger,» såsom Graebner uttrycker sig. Men i detta förhållande ligger det väsentliga för de primitiva parallellföreteelserna: deras sociala substrat. De primitiva samhällenas likartade struktur bildar ett utmärkt medium för fortplantandet av kulturföreteelser, vilkas framträdande äro att tillskriva en artgrundad psykisk spontaneitet. Ehuru de kulturhistoriska parallellerna äro jämförelsevis sällsynta inom området för den europeiska högkulturen, där den individualiserande utvecklingen nått som längst, vore det dock oriktigt att såsom Graebner, och f. ö. hela den kulturhistoriska etnolog- och folklorist-skolan, på denna grund förneka spontaneiteten i den primitiva kulturen.

Det är att märka, att de etnologiska parallellerna motsvaras av lika tydligt framträdande *divergenser*. Den sexuella magien har i vissa fall utvecklats i riktning mot tabuföreställningar, i andra, för övrigt identiska fall, i riktning mot fertilitetsföreställningar. Samma sak gäller sago- och mytmotiv, som i grund och botten kunna vara ett och samma, men som icke desto mindre variera. Ett exempel härpå äro de av Richard Andree behandlade jordbävningsmyterna, vilka grunda sig på den allmänna föreställningen att ett mytiskt väsen kommit under jorden: i Indien är det de åtta elefanterna, som blivit trötta, i Japan är det en valfisk, som krupit in un-

der landet, bland indianerna är det sköldpaddor och andra djur, i Nubien är det den ko, som anses bära upp jorden, vilken kastar den från sitt ena horn till det andra o. s. v. Grunden för dessa föreställningar är en och samma, om också utformningen är olika i olika ändar av världen. »Vid sidan av alla förvandlingar», säger med rätta Schurtz, »bestå grundkrafter, djupa väsensdrag, som till sin inre beskaffenhet knappast alls förändras under årtusendenas lopp, utan gå i arv från släktled till släktled. Om fort-löpande utvecklingsserier kan där ej bli tal. Den som alltid och överallt söker efter historiska serier, måste vid grundlig eftertanke förtvivla om resultatet av sina mödor. Det är fullkomligt omöjligt att återföra de olika stadierna av sedlig utveckling, som vi känna hos jordens olika folk, på varandra och på detta sätt skapa en klar bild av hela mänsklighetens historia. Man måste framför allt söka efter de bestående krafter och orsaker, som ligga till grund för människosläktets historia, och som alltid skickelsedigert träda fram i dagen.»¹

Kulturvetenskapens problemställning måste därför bli: *självständig uppkomst eller lån*. Metodologiskt kan ingendera av dessa synpunkter undvaras, det ligger tvärtom synnerlig vikt på att de ständigt utgöra varandras korrektiv. Då Graebner håller före, att alla etnologiska data kunna inordnas i kulturhistoriska serier och höjer anspråket att hela bevisbördan skall åvälvas den, som antager tvenne kulturföreteelsers självständiga uppkomst, så kan en dylik metodologisk utslutning av det andra korrektivet i metoden icke gagna utan tvärtom endast skada den etnologiska vetenskapen. Det är att öppna dörren på vid gavel för en Rudbeckianism, som var den äldre etnologien fullständigt främmande. Etnologien måste ha till uppgift icke allenast att undersöka de kulturella företeelsernas individuella sammanhang i tid och rum, utan på samma gång även att interpretiera dem och söka det beständigt återkommande i kulturen. Det föregående är endast möjligt, när de kulturella företeelserna tillåta en individualisering och kunna ordnas i historisk-genetiska sammanhang, det senare åter endast då företeelserna kunna generaliseras, vilket förutsätter att de äro självständiga och spontant fram-sprungna. Etnologiens framtid vilar på att dessa båda metodologiska uppfattningar ständigt komplettera och korrigera varandra. Varje kritisk metod måste grunda sig härpå. Under denna motsats döljer sig motsatsen mellan det »naturvetenskapliga», nomotetiska, betraktelsesätt, som under det nittonde århundradet infördes i den etnologiska vetenskapen, och det historiska, idiografiska, betraktelsesätt av äldre och nyare datum, som, ehuru icke främmande för etnologerna ens under naturvetenskapens och biologiens stora period, nu åter har skjutit ny fart.

Den etnologiska vetenskap, som grundade sig på elementargedankebegreppet, betraktade kulturen såsom en mer eller mindre homogen massa, i vilken delarnas utveckling följde det helas utveckling. Den äldre etnologskolan kom på detta sätt att betrakta utvecklingsschemat såsom en allmän utvecklingslag. Detta gällde de allmänna utvecklingsserierna. Om man en gång uppställt schemat roväktenskap — köpäckenskap — äktenskap på grund av fri överenskommelse, så var man böjd att tillämpa detta utveck-

¹ H. Schurtz, *Altersklassen und Männerbünde*, Leipzig 1902, s. 7—9.

lingsschema på alla folk. Men det gällde också det enskilda utvecklingsfaktum. Fann man en heterogen företeelse i ett kulturskikt, så var man benägen att uppfatta det såsom »survival,» i stället för att undersöka dess individuella härledning och uppkomst. Men om också den äldre etnologien på detta sätt hade en tendens att uppfatta utvecklingen alltför generellt och »biologiskt», så är därmed icke sagt, att man skulle kunna undvika utvecklingsbegreppet. Utvecklingsschemat har naturligtvis endast en heuristisk betydelse, men detta behöver icke betyda, att det kan eller bör helt och hållet utmönstras.

Etnologiens data har tvenne i metodologiskt hänseende ytterst betydelsefulla karakteristika. De äro givna endast såsom typer, och de sakna djup i tiden (»der flächenhafte Charakter der völkerkundlichen Tatsachen», Graebner). De sakna sålunda historiens individualisering och den absoluta eller relativa kronologi, som härmed är förbunden. Den kulturhistoriska etnologskolan har tagit till sin uppgift att gjuta historiskt liv i dessa företeelser och söker därför konstruera de etnologiska typerna i tidens form, vilket endast kan ske genom att transplantera deras förhållande i rummet till ett förhållande i tiden. På detta sätt erhåller man en viss grad av individualisering av företeelserna och en relativ kronologi. Men utöver detta kommer man ej.

Det viktigaste hjälpmedlet härvid är formens kriterium. Men detta förutsätter, att man i en kulturell företeelse skall kunna skilja på form och innehåll, vilket icke är möjligt utan en ingående kännedom om materialet självt. Vad är till exempel form och innehåll i en magisk föreställning sådan som föreställningen, att hästen kan bli »maktstulen»? Eller att vårt försvinna, om man utsätter dem för nymånens inverkan? Tillämpandet av formkriteriet har till förutsättning, att man skall känna kulturföreteelsens innebörd, m. a. o. kunna interpretiera den samma. Härpå beror det att *metoden måste ansluta sig till stoffet*, och att dess tillämpning förutsätter en ingående kännedom om detta. Därför är en framställning av den etnologiska metoden förfelad, såvida den ej åtföljes av en karakteristik av det etnologiska stoffet. Det visar sig, att detta är av vitt olika beskaffenhet och art och att därför metoden måste utbildas i nära anslutning till detta stoff.

Det etnologiska materialet är så starkt differentierat, att det gett upphov åt speciella forskningsuppgifter: *den etnologiska religionsvetenskapen, den etnologiska etiken (etologien), den etnologiska rättsvetenskapen, den etnologiska estetiken, den etnologiska ekonomiläran och den etnologiska samhällsläran (sociologien)*. Den etniska företeelse, som bildar föremål för dessa discipliner är folktron och magien, seder och bruk, institutioner, konst, drama, dans, lek, nyttigheter och näringar samt slutligen samhällslivets olika former. Då nu den etnologiska metoden måste ansluta sig så nära som möjligt till sitt föremål, så är det på förhand givet, att här måste utbildas sig en mängd specialmetoder, och att tillämpningen av varje allmän metod måste induktivt prövas på de olika forskningsområdena.

Det skall därför bli min närmaste uppgift att karakterisera det stoff varmed folktrö- och folksedsforskaren arbetar.

Folktron. Det visar sig, att de religiösa och magiska föreställningarna inom ett bestämt kulturområde låta inordna sig i sammanhang, ur vilka de enskilda företeelserna vinna sin tolkning. De enskilda föreställningarna i en sådan föreställningsmassa äro icke fristående utan genetiskt beroende av varandra. Folkföreställningarna ha långt ifrån alltiid den fasta form, som skulle tillåta att utan vidare på dem bruka formens kriterium. Det väsentliga i en sådan föreställning är den allmänna åskådningen, det formella är denna åskådnings tillämpning på det konkreta ändamålet. De religiösa och magiska föreställningarna finnas spridda över hela världen. Taga vi som exempel på en sådan föreställning månsympatien, så finna vi den i öster, väster, söder och norr, i Sverige likaså väl som i Kaplandet, i det forntida Babylonien lika så väl som i det nutida Kalifornien. Av denna föreställning finnes snart sagt tallösa tillämpningar, t. ex. man bör fira bröllop i ny, man bör sätta rotfrukter i nedan o. s. v. Vill väl nu någon komma och påstå, att dessa föreställningar nödvändigtvis måste ha en gemensam uppkomsthistoria? Eller ett annat exempel: de flesta folk betrakta kvinnan såsom magiskt »oren» och »farlig» under hennes fysiologiska kriser: menstruation, havandeskap, barnsörd. Nu har t. ex. Otto Stoll ansett, att Palestina utgör ett centrum för en föreställningskrets, som fått sitt uttryck i de mosaiska buden om kvinnans orenhet, och att dessa föreställningar sedermera spritt sig även utom det semitiska kulturområdet, åt söder. djupt in i Afrika, åt öster i riktning mot Persien och Indien. För ett sådant antagande kan åtminstone jag inte finna något metodiskt frambragt bevis, ej heller finner jag det möjligt att framställa något sådant. Om dylika primitiva åskådningar varit utsatta för kulturöverföring, så torde det i varje fall vara en hopplös forskningsuppgift att fastställa dessa. Isynnerhet när en massa koincidenta företeelser uppträda inom ett och samma etniska område, eller inom ett mer eller mindre enhetligt kulturområde, såsom den europeiska kulturkretsen, måste dylika allmänna åskådningar betraktas såsom identiska och beroende på en allmän kultursläktskap.

I detta sammanhang torde det icke vara ur vägen att i korthet beröra den skillnad, som existerar mellan folktron och andra former av folklig tradition, framför allt sägnen och sagan. Folktron inom ett visst område låter alltid ordna sig i sammanhang, utur vilka den måste avvinnas sin tolkning. Psykologiskt uttryckt bildar en sådan föreställningsmassa ett schema av associationer. Taga vi två föreställningar inom svensk folktro: föreställningen att fisken går bäst i ryssja, där man har en s. k. åskvigg som sänke, och föreställningen att milan ger rikligt med kol, om man bär en åskvigg kring den, så visar det sig, att det finnes ett inre samband mellan de två föreställningarna. Om vi nu ytterligare undersöka tron på åskviggens övernaturliga egenskaper, finna vi att hela denna massa av föreställningar bildar ett enda enhetligt sammanhang. Ingen av dessa är oorganiskt infogad eller främmande i sammanhanget. Men om vi å andra sidan taga en typisk saga, t. ex. de svenska varianterna av sagan om spinngummorna, finna vi, att käringarnas lyten, flickans egenskaper, härkomst m. m. växla högst ansenligt i de olika varianterna. Men under alla dessa variationer förblir sagans grundtyp i det hela densamma: flickan träffar en högt uppsatt herre, som frågar henne om hennes spånad, vill gifta sig med henne, om hon talat sanning,

men hotar henne eljest med straff. Flickan får emellertid hjälp av de tre vanskapliga gummorna, vilka inbjudas till bröllopet, där brudgummen frågar, varför de äro så vanskapliga och förbjuder bruden att arbeta mera. Alla dessa varianter tillhöra en utbildad saga, som förändrats i olika riktningar av folktraditionen, men inom de gränser doc. v. Sydow undersökt sagan finna vi ingen omskapning av det egentliga sagomotivet. På denna grund anser han sagans varianter bilda ett historiskt sammanhang, vilket han gör till förmål för en närmare undersökning. Jämföra vi nu sagans varianter med folktrons, så finna vi en grundväsentlig olikhet, som icke tillräckligt och icke alltid uppmärksammas av den folkloristiska forskningen. Sagovariationerna skilja sig från varandra uteslutande genom den muntliga traditionens variabilitet. De olika formerna av folktron däremot utgöra uttryck för en och samma allmänna folkliga uppfattning (i detta fall av blixstens natur). De äro icke bundna vid varandra genom ett historiskt sammanhang, utan genom ett psykologiskt. Deras variationer bestämmas icke av episka lagar, utan av religionspsykologiska grunder. Nu förbiser jag emellertid icke, att folktron stundom antagar berättelsens yttre form m. a. o. övergår till myt och sägen. Vid sidan av den allmänt spridda tron på tomtens och näckens såsom övernaturliga väsen finnes en tro, som stelnat till sägen och myt, t. ex. den allmänt spridda sägnen om tomtens nya kläder, om tomtens matfat, om näckens spel, sägner, vilka bära den vandrande traditionens typiska drag. Dessa berättelser äro folkloristiskt stoff och bära självfallet metodiskt behandlas såsom sådant. Vi stå här på gränsen till folkdiktningen, vilken jag ej skall överskrida. Det skall icke heller förnekas, att vissa former av en allmänt spridd folkstro ha endast lokal utbredning. Men endast i enstaka fall har denna form antagit den fasthet, som är en nödvändig förutsättning, för att man på den skulle kunna tillämpa ett strängt formkriterium. De magiska föreställningarna äro vanligen bundna vid brukets praktiska förutsättningar och lämna icke samma spelrum för fantasien som sägnen och sagan.

Seden och bruket äro i den äldre kulturen ofta de sociala uttrycken för tron. Ett folks sed och tro framstår därför såsom ett sammanhängande helt, där enskildheterna äro betingade av varandra och därför även förklarliga endast genom varandra. Men seden har även i viss mening en självständig tillvaro, oberoende av det till grund för densamma liggande religiösmagiska motivet. Motiven kunna förskjutas, förändras, övergå i besläktade motiv, förvanskas, fördunklas och kanske sist och slutligen fullständigt glömmas bort. Men seden består. Orsakerna härtill äro mångahanda: handlingens egen tradition, »exemplens makt», handlingens moraliska sanktion.¹ Handlingens tradition är alltid mycket livskraftigare än ordets, och därför består den fäderneärvda seden genom århundranden, sedan det ursprungliga motivet försvunnit ur medvetandet. På detta sätt övergår den religiösa seden till ceremoni. Vi kunna här iakttaga samma slags företeelse i kulturen som i fråga om förhållandet sägnen och sagan. Formen får övermakten över innehållet.

¹ Se uppsatserna »Etnografi och folkdiktsforskning» och »Till folksedens sociologi» i tidskr. Hembygden 1915 och 1918.

När en folksed icke längre grundar sig på några trosföreställningar, övergår den ofta till upptåg och lek. Många gamla folkseder av magiskt-religiöst ursprung spela därför i den europeiska allmogekulturen endast rollen av dylika upptåg. Deras levande motiv är leken, det folkligt groteska skämtet, förklädnadsdriften eller ofta rentav det obscena i uppträdet. Sådana traditionsbundna folkliga upptåg — jag erinrar om julbocken, fastlags- och bröllopsbjörnen, stabbdansen m. fl. — ha en framträdande social betydelse såsom naiva uttryck för en samfällid festglädje. Ofta stegras denna festglädje till verklig yra under inflytande av det med festen förbundna ruset, vars primitiva sociala karaktär påpekats av bl. a. den amerikanske sociologen Giddings.

I andra fall övertages seden av barnen. Redan E. B. Tylor påpekade, att barnens lekar ofta innehålla relikter av forntida sed och bruk. När barnen på landet springa med skällor och klockor på 1 maj, så är detta endast en kvarleva av en fordom vanlig folksed. Då en sed på detta vis övergår till lek, så ligger det nära till hands, att de äldre skola förknippa leken med ett pedagogiskt motiv. Detta finna vi ha varit förhållandet med t. ex. fastlagsriset, julgåvorna och även med julgranen vid dess första uppträdande på svensk botten. En moraliserande tidsanda synes stundom ha befordrat uppkomsten av sådana tolkningar av folkseden.

Allmogeseden visar sig bestå av en mängd olikartade skikt. Hedniska bruk ha bestått i kristnade former. De kalendära festbruket ha attraherats av de kyrkliga festdagarna, varigenom nya komplexer av folkseder uppkommit. Denna utveckling har i sin tur återverkat på folktron; så äro t. ex. Perchta och Lucia — oavsett deras ursprungliga folkmytologiska grundval — till namnet endast personifierade festdagar. Vidare ha de kyrkliga ceremonierna övergått i folkseden o. s. v.

Denna överblick av våra folkseder avser icke att utgöra en uttömmande karakteristik, utan endast att påpeka några framträdande och i metodologiskt hänseende viktiga drag. I den mån sederna övergå till ceremonier, lösas de från sitt substrat av magiska och religiösa föreställningar. De kunna ingå nya kombinationer, vilka varit främmande för deras ursprungliga syfte. Ett bruk, som tillhört årsfestcykeln, kan inträda bland familjehögtiderna och tvärtom. Hela komplexer av bruk kunna upplösas i sina enkla beståndsdelar. Ett gott exempel på stark vittring erbjuda stabbdansriterna på finländsk-svensk botten. Vi kunna i Svenska Österbotten iakttaga följande stabbdanskvarelevor; »sömpengar» uppbäras av de »friande» paren; dessa skola andra bröllopsdagens morgon dansa parvis (»mot varandra») med brudfolket; de som icke »fria» skola dansa »med stabben»; de, som icke vilja betala, skola sättas »på bråton» (linbråkan). Här ha vi sålunda ett exempel på ett folkbruk, som är statt i upplösningstillstånd. För att kunna studera detta bruk, måste vi kunna sammanställa och jämföra det med dess övriga former. Detta är därför en av de viktigaste betingelserna för varje studium av folkseden.

Då seden övertagits från främmande folkslag, är dess förbindelse med folkreligionen och -magien merendels avbruten. I dylika fall kunna vi med ännu större skäl tala om »tomma ceremonier.» Men dylika »lånade» former av folksed kunna också existera såsom sekundära former vid sidan av

primära. Julruskorna och julgranen äro exempel på primära och sekundära former av sed inom svenskt folkområde. Sådana »lån» framstå ofta såsom direkta fortbildningar på de ursprungliga formerna av bruket. Detta förhållande gör även sitt till, att de vinna fotfäste och spridning. Över huvud måste man antaga, att dylika kulturella lån icke sällan bero på att nykomlingarna betraktas såsom släktingar till tidigare existerande föreställningar och bruk. Man kan fråga sig, om det icke varit det vanliga, att föreställningar och bruk fortplantats i kulten just tack vare det faktum, att de funnit en på förhand beredd andlig mark, vari de kunnat omplanteras.

Såsom den viktigaste slutsatsen av det nu framhållna ville jag anse, att varje studium av etnologiska företeelser kräver *ingående kännedom om själva materialet och en härför byggd metod*. Ty endast genom *ett noggrant studium i fält och genom ett tätt insamlat material* kan man vinna den härför nödvändiga förstahandskunskapen. Vidare kräver det etnologiska stoffet *metodologisk specialisering*. En schablonmässigt tillämpad generell metod kan aldrig föra till målet. Vi ha sett, *att förhållandet mellan kulturens form och innehållselement växla och att tillämpningen av formens kriterium*, som i sista hand dock är det enda kriteriet på de etnologiska företeelsernas vandringar och utbredning, *måste ske med sträng hänsyn till dessa företeelsers art och beskaffenhet*.

Man kan enligt min uppfattning skilja mellan en *interpretativ*, förklarande, metod, som då samtidigt kunde kallas *psykologisk och antropologisk*, och en *geografisk metod*, som emedan den har till ändamål att omsätta de etnologiska företeelsernas rumsförhållanden i tidsförhållanden, kunde kallas *kulturhistorisk*. Blir det nu fråga, om en kulturföreteelse uppstått spontant eller lånats, så får denna fråga icke avgöras a priori. Det måste betonas, att varken den spontana kulturframbringelsen eller kulturöverföringen i och för sig är någonting absolut. På den vägen kommer man endast till en antinomi i den etnologiska metoden, som måste övervinnas. *Frågan om spontan uppkomst eller lån måste avgöras rent induktivt*. Denna fråga blir allt viktigare i den mån etnologien gör verkliga framsteg.»

På grund av den långt framskridna tiden blev den efterföljande diskussionen helt kort.

Nils Lithberg ville i anslutning till inledarens betonande av att frågan om självständig uppkomst eller lån vore etnologiens viktigaste spörsmål understryka nödvändigheten av, dels en allsidig kännedom om det etnologiska stoffet, dels den noggrannaste kritiska prövning av varje enstaka detalj, särskilt i fråga om den inhemska folklivsforskningen, där äldre litterära uppgifter ofta togos för goda och icke underkastades varken litterär textkritik eller modern etnologisk prövning. Beträffande kravet på en allsidig kännedom om materialet ville han framhålla, att gränsen mellan vad som populärt kallades materiell och andlig kultur i verkligheten icke funnes till, och ville samtidigt påpeka hurusom kännedomen om de materiella funktionerna i folklivet vore av synnerlig vikt för avgörande av kulturella släktskaps- och härstamningsfrågor. Särskilt gällde detta föremålsforskningen, då föremålen oftast äro kulturmeddelelsernas pionärer. Det vore emellertid nödvändigt att känna icke blott föremålsformerna, utan även de traditioner, som knöte

sig till föremålen, den plats de ägde i folkmedvetandet, eventuellt till dem knutna folkseder o. s. v. När exempelvis ett träkärl uppträder i en nästan identisk och synnerligen karaktäristisk form i Småland och i Österrike, kan därutav icke direkt slutsatsen om släktskap dragas, men om samma kärl på båda ställena användes till »förningar» vid bröllop, då kommer frågan om släktskap i ett helt annat läge. Dylika exempel skulle kunna mångfaldigas. Föremålsforskaren får icke förbise traditionsstoffets betydelse, detsamma gäller varje forskare på den materiella kulturens område och lika mycket måste traditionsforskaren vara nära förtrogen med de mera materiella företeelserna i folklivet. Genom att över huvud en gräns dragits mellan materiell och andlig kultur hade de ytterst viktiga gränsområdena dem emellan i alltför hög grad försumrats.

I den allsidigare kännedomen om stoffet i sin helhet ville talaren se den form för ett biologiskt åskådningssätt, som kanske i någon mån avveke från vad man annars förstätt under begreppet biologi, men som vore av den största betydelse för den kulturhistoriska forskningen. Även i ett annat fall borde kulturbiologien komma till användning. Genom föremålsforskningen kunde olika »kulturprovinser» uppvisas. Dessa kulturprovinser karaktäriseras icke blott genom vissa föremålstyper, utan även genom kännetecknande folkseder, levnadsformer, kanske även trosföreställningar. Det hörde till den etnologiska kritiken att få dessa kulturbiologiska sammanhang fastare definierade; genom studiet av de sålunda erhållna etnologiska »sambällenas» inbördes ställning skulle även säkrare vägar banas för lösningen av den för människans historia så viktiga frågan om kulturförmedling genom lån från folk till folk och om vad som inom de olika människogrupperna uppstått självständigt.

Men framför allt får etnologen icke »svärja på ett evangelium» av ena eller andra slaget. Inom en så ung vetenskap gällde det framför allt att omsorgsfullt och utan antagna förutsättningar leta sig fram till det rätta.

Åke Campell ville, då inledaren framhållit att andliga och materiella företeelser, som voro av etnisk betydelse, föllo under etnologisk forskning och måste hållas samman, framkasta frågan huruvida de andliga och materiella studieobjekten vore lika väsentliga för den etnologiska forskningen. Vore det icke så att man här gick från det materiella till det andliga? — Inledaren ville för sin del hävda, att det är det andliga studieobjektet, som inriktar den etnologiska forskningen. Främst är detta fallet beträffande folksed och folketro och sådana företeelser, som tränga djupt ned i mänsklighetens kultur, särskilt de religiösa och etiska. Dock ville han icke säga, att de materiella uttrycksformerna t. ex. för tro och sed och den miljö, där de vuxit upp, skulle vara av underordnad betydelse. Det vore tvärtom bättre, att man sammanhöll det andliga och det materiella för att på så sätt få fram företeelsens biologiska karaktär.

Efter ett kortare yttrande av inledaren avslutades diskussionen kl. 12.30, varpå frukostrast vidtog.

Kl. 2 e. m. öppnades Nordiska Museets nyordnade avdelningar för Fornetro och folksed samt Samfundsväsen (rum 109—112), vilka

demonstrerades, den förra av N. E. Hammarstedt, den senare av Sigurd Erixon. Vid samma tillfälle förelåg även i tryck N. E. Hammarstedt, Svensk Fornetro och Folksed i bild och ord, häft. 1, utgörande början till en illustrerad katalog över museets hithörande samlingar, vilket arbete till mötesdeltagarna utdelades.

Kl. 4 e. m. samlades deltagarna ånyo i sessionssalen, därvid Sigurd Erixon i anslutning till de nyss demonstrerade avdelningarna höll föredrag över ämnet: »Ynglingalaget, en gengångare i samhället»; föredraget tryckt i Fataburen 1921 sid. 95 ff. Dagens förhandlingar avslutades kl. 5 e. m.

På aftonen samlades mötesdeltagarna till samkväm å Djurgårdsbrunn.

Andra mötesdagen.

Förhandlingarna öppnades kl. 10 f. m. med en redogörelse av Gisle Midttun för de sedan ett flertal år pågående bygdeundersökningarna i Norge.

Efter en kort redogörelse för det undersökningsarbete, som tidigare bedrivits i Norge, övergick talaren till en redogörelse över vad som på detta område uträttats på initiativ från Norsk Folkemuseum. Redan år 1909 hade ett upprop utfärdats till penninginsamling för att möjliggöra en undersökning av norsk folkkultur med uppmätningar, fotograferingar och uppteckningar av folktraditioner rörande föremål, arbetsmetoder o. s. v. Under de senaste åren hade denna strävan att utvidga museets verksamhet utom ramen för det museala insamlingsarbetet tagit fastare form och på initiativ av museumsdirektör Hans Aall hade en undersökning igångsatts, som gick ut på ett systematiskt allsidigt utforskande av de olika bygdernas kulturhistoria. Resultaten av dessa undersökningar publiceras i en skriftserie, »Norske Bygder», av vilken »Setesdalen» är färdig och »Vestagder» är under arbete. För publikationen står en redaktionskommitté av fem personer bestående av Bestyreren av Statens Folkeminesamling, prof. Knut Liestøl, Bestyreren av Universitetets Oldsaksamling, prof. A. W. Brögger, prof. i historia Edv. Bull, direktör Aall och konservator Midttun.

Publiceringen sker distriktsvis efter i huvudsak denna plan:

- I. Inledning. Topografisk beskrivning.
- II. Folkkaraktär. Antropologi.
- III. Språk.
- IV. Folkdikning.
- V. Religiöst liv.
- VI. Gamla vägar.

VII. Historia samt

VIII. Den folkliga kulturen, omfattande

- a. gårdsanläggning och byggnadsskick; de olika byggnadernas yttre och inre, eld och lyse, möbler och husgeråd.
- b. dräkten.
- c. liv och levnadssätt; årets fester och andra högtider; sed och tro; det dagliga arbetet.
- d. kvinnligt arbete (hemslöjd); konst och hantverk; ortsindustri.

I första hand måste för detta arbete materialet hämtas direkt från bygderna. Härvid omhänderhaves insamlingsarbetet rörande folkdiktningen av Norsk Folkeminnesamling, under det att Norsk Folkemuseum endast tar hänsyn till sådan folklore, som faller under avdeln. VIII, varjämte museet utför uppmättnings-, fotograferings- och inventeringsarbetet. Hand i hand härmed bedrivs ett energiskt insamlingsarbete av föremål, då dessa icke kunna anses säkra på sin plats och det ju endast är ett tidsspörsmål, när de skola vara helt utrotade.

Undersökningarna i fältet föregås av arkivforskningar, för vilka man har särskilt anställd personal. För de topografiska undersökningarna måste särskilt skifteskartorna anlitas. Skiftena ha i Norge, som annorstädes, förstört de gamla gårdsanläggningarna, men vid rekonstruerandet av dessa har man dock föga nytta av de gamla kartorna, då dessa sällan förklara vad slags hus som blivit utsatta. Här hava då expeditionerna i fältet en utomordentligt stor betydelse. För fältundersökningarna anlitas endast fackfolk i expeditioner, som ledas av Midttun. Den i sommar arbetande expeditionen i Vestagder hade bestått av sex man, uppmätare, fotograf, folklorist o. s. v.

Det genom museets undersökningar inkomna materialet finnes i dess arkiv.

Avsikten är att bygd för bygd genomgå hela landet efter samma allsidiga plan.

I anslutning till den lämnade redogörelsen för de norska undersökningarna gåvo under det följande meningsutbytet representanter för de olika nordiska ländernas bygdeforskning kortare översikter över vad som här förhades, varigenom en värdefull orientering erhöles rörande nu pågående arbeten i ifrågavarande syfte.

Sigurd Erixon gav en kort översikt av de av honom ledda byundersökningarna i Sverige. Från en ringa början hava dessa så småningom utvecklat sig till ett synnerligen omfattande företag. År 1912 började Erixon ensam med undersökning av en östgötaby. Sedan dess ha arbetena i fältet pågått varje sommar med fler och fler medhjälpare, arkitekter och studenter, så att antalet deltagare innevarande sommar 1920 utgör 32, fördelade på 11 expeditioner, 2 smärre undersökningsresor och 2 specialundersökningar inom mindre områden. Några av medarbetarna ha deltagit i två expeditioner efter varandra. Arbetet har helt planerats och letts av Erixon och är i olikhet med det norska att betrakta som en systematisk och i raskt tempo driven specialundersökning över hela landet av de svenska be-

byggelseformationernas arter och utbredning samt därmed förbundet samfundsväsen, varjämte bostadsskicket och inredningarna ävenledes studerats. Övriga sidor av den folkliga kulturen har endast mera sporadiskt kunnat beaktas, även om ganska betydande sådant material sammanförts. Därjämte inköpas föremål. Undersökningarna ha sedan 1916 drivits på två linjer, dels en allmän, syftande till en kapplöpning med förödelser och översikt av riket i dess helhet, dels en mera ingående med specialforskningar inom mindre områden på lämpliga punkter i landet. Det arkivaliska materialet, särskilt kartorna, nyttjas så vitt möjligt inom båda grenarna, men i den sista ha alla tänkbara källor under loppet av några år excerperats eller anlitats, så att särdeles betydelsefulla resultat kunnat vinnas genom rekonstruktioner och statistik. För dessa arbeten har särskild personal anlitats. Ekonomiskt ha undersökningarna möjliggjorts genom Nordiska Museets reseanslag, särskilda statsanslag under fyra år, gåvor av enskilda personer, genom samarbete med kulturhistoriska föreningar eller institutioner, som önskat dubletter av materialet, samt storindustrier och godsägare, som önskat sina områden undersökta i och för särskilda publikationer. I övrigt är publikationsfrågan, fränsett några tidskriftsuppsatser, ännu oordnad, men avsikten är att så småningom åstadkomma översiktliga verk över såväl bebyggelsen som samfundsväsendet och bostädernas inredning. Genom det snabba tempo, som tillämpats, äro följande landskap mera ingående undersökta, även om arbetet där ej är avslutat: Skåne, Småland, Halland, Bohuslän, Dalsland, Västergötland, Östergötland, Sörmland, Närke, Västmanland, Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Härjedalen, Jämtland, Ångermanland, Västerbotten och delar av Lappland. Kortare undersökningsresor ha gjorts i Blekinge, på Öland, i Uppland, Värmland, Medelpad och Norrbotten, men här kräves ännu ganska mycket arbete. Däremot har Gottland ännu icke besökts. Att skyndsamt verkligen varit av nöden har ideligen visat sig under arbetenas gång. De få oskiftade byarna, som i första hand dragit uppmärksamheten till sig, bli färre för varje år, och många kulturhårdar, oersättliga anläggningar och byggnader ha förstörts endast kort tid efter expeditionernas besök. De översiktliga undersökningarna rörande dessa företeelser kunna inom ett eller annat år anses vara avslutade. Därefter böra de lokala specialforskningarna taga vid även på andra punkter än de nuvarande, som koncentrerats till vissa socknar i Östergötland, Västmanland och Dalarna. Genom att det allmänna räddningsarbetet föregått, kunna dessa senare forskningar bedrivas med mera lugn och med behöflig grundlighet, varjämte här förhoppningsvis andra krafter och lokala institutioner kunna taga vid.

Talaren demonstrerade härefter det insamlade materialets uppläggning och förevisade prov på bybeskrivningar, ritningar m. m.

Nils Lithberg ville betona olikheten mellan den undersökningsväg, som följts i Norge och i Sverige. I det förre landet ville man bit för bit undersöka landet ur alla synpunkter, i Sverige hade vissa särskilda problem valts, i föreliggande fall byorganisationen och byformerna med byggnadsformerna, och ur denna synpunkt hade man gått över landet i sin helhet. Samma tillvägagångssätt kunde även till en del sägas hava tillämpats för det till Nordiska Museet anslutna folklivsarkivet, exempelvis vid dess för

flera år sedan igångsatta insamlingsarbete rörande julsederna.¹ Båda tillvägagångssätten hade sina fördelar, men det kunde ifrågasättas huruvida icke det i Sverige tillämpade förfaringssättet vore att föredraga, därest man rörande den nu allt hastigare försvinnande gamla kulturen ville nå ett snabbt resultat. Genom den enl. talarens mening tunga apparat, som tillämpats i Norge, kunde följden bli att man bleve sittande alltför länge på en plats och under tiden värdefullt stoff i andra trakter ginge till spillo. Och dessutom var det uppenbart, att en fullständig genomforskning av ett område vore utförbar, med vidgad erfarenhet komme alltid nya problem att vakna, och man bleve då alltid tvungen att underkasta redan undersökta områden en förnyad prövning.

I Sverige hade frågan om metod vid insamlandet blivit aktuell genom en till 1919 års riksdag ingiven motion angående utredning om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen. Denna utredning skulle enligt motionens avfattning omfatta följande kategorier:

1. Bebyggelse och samfundsväsen. Denna grupp skulle då omfatta uppkomsten av samhällen, gårdar, byggnader och bohag, byarnas organisation och indelning, familje- och släktförhållanden, ålderdomliga egendoms- och rättsförhållanden.

2. Folkliv, omfattande arbetsmetoder, seder och bruk samt dans.

3. Folktro.

4. Folkdiktning.

5. Musik.

6. Dialekter.

Utom insamling i fältet skulle arbetet omfatta även en inventering och registrering av redan befintligt material.²

I motionen hade vidare föreslagits en uppdelning av områdena mellan de olika disciplinerna. En sådan uppdelning vore dock icke önskvärd, då varje arkiv bör äga rätt att samla allt, vad man där nu eller framdeles kan intressera sig för, och då en nu gjord uppdelning av arbetsfältet kunde bli hämmande vid uppkomsten av nya insamlingsinstitut. För arbetets effektiva bedrivande vore det nämligen önskvärt att allt flera arkiv erhöles i landet, men dessa borde stå under en enhetlig ledning — ett råd, som kunde leda hela arbetet och överblicka dess resultat. För detta ändamål borde en registrering göras även av de olika kategorierna i folktraditionen liksom av de olika typerna bland allmogeföremålen, samt ett centralregister ordnas där hela det i landet befintliga materialet till kännedom om folklivet kunde på en enda plats överblickas.

Ett typregister för föremålen — motsvarande de arkeologiska atlasserierna — vore även önskvärt ur synpunkten av ett mera systematiskt museiarbete, då detta skulle underlätta fastställandet av typförekomster i fältet

¹ Rörande Nordiska Museets Folklivsarkiv, dess historia, omfattning o. s. v. se Laura Stridsberg, Nordiska Museets arkiv för svensk Folklivsforskning. Fataburen 1921 sid. 88 ff.

² Den 5 nov. 1920 tillsattes av Kungl. Maj:t sakkunniga för den begärda utredningen. Dessa utgöras av f. d. ecklesiastikministern, led. av riksdagens första kammare Olof Olsson, docent Herman Geijer, Uppsala, professor Nils Lithberg, Stockholm, led. av riksdagens andra kammare Per Edvin Sköld och docent C. Wilh. v. Sydow, Lund.

av särskilt mera skrymmande simplare föremål, som icke behövde införlivas med museisamlingar.

Inledaren ville gentemot Lithberg betona, att det enligt hans mening vore bättre att få en mindre bygd fullständigt genomforskad ur alla synpunkter än att endast få fragmentariskt material från hela landet. Utom de undersökningar, som utfördes från Norsk Folkemuseum, komma även andra museer att igångsätta liknande. Sålunda väntade man att Bergens museum snart skulle upptaga ett liknande arbete. Meningen vore att få allt flera expeditioner utsända; att hitintills endast en expedition arbetat berodde på att tillräckliga penningmedel ännu icke hunnit anskaffas.

K. Rob. V. Wikman lämnade härefter en översikt över motsvarande arbeten i Finland. Huvudorganet för bygdeforskningen här har varit och är alltså det år 1885 stiftade Svenska Litteratursällskapet. Detas verksamhet var från början så gott som uteslutande inriktad på den andliga kulturen och insamlingen skedde genom Sällskapets stipendiater. År 1910 fördelades Sällskapets aktiva arbeten mellan två kommissioner, den folkloristiska och den språkvetenskapliga, varefter huvuddelen av samlingsverksamheten skett genom anslag åt medarbetarna i det stora under utgivning varande verket Finlands svenska folkdiktning. Utöver det samlingsarbete, som står i direkt samband med utgivningen av detta verk, har år 1915 påbegynts en etnografisk undersökning av de svenska bygderna. För detta ändamål ha utsänts en etnograf och en arkitekt, vilka undersökt två å tre socknar åt gången, och på detta sätt ha under åren 1914—1916 ett 10-tal socknar i Österbotten samt trenne socknar i Nyland blivit föremål för systematisk bygdeforskning. Delvis utom planen för Finlands svenska folkdiktning ha även fallit de undersökningar rörande allmogens kost, som av en för detta ändamål utskickad person verkstälts 1906 och följande år i några socknar i Egentliga Finland.

Det är att hoppas att den nya professuren i svensk kulturhistoria i Åbo skall giva landets etnografiska undersökning ett fast stöd. Någon plan för uppdelning av arbetet mellan Svenska Litteratursällskapet och professuren finnes ännu icke. I praktiken trodde talaren att det komme att bli professuren, som bleve målsman för den forskning, som mera sysslade med de materiella sidorna av allmogelivet, medan Sällskapet komme att ägna sig åt den övriga delen av folklivsforskningen.

Slutligen ville talaren nämna att endast ett fåtal folklivsarkiv finnes i landet och att man i Finland sökt centralisera arkivsamladet.

Jörgen Olrik redogjorde för bygdeforskningarna i Danmark (enligt av talaren senare uppsatt skriftligt referat):

Jag skall inskränka mig till några få ord om insamling av danska folkminnen rörande allmogens materiella kultur, då det utslutande är denna sida av saken, som de danska museerna omhändertagit, under det att de immateriella folkminnena helt och hållet falla under Dansk Folkemindesamling, om vilken magister Ellekilde kan lämna meddelanden, och som för övrigt även innehåller betydliga samlingar rörande den materiella allmogekulturen.

Tidigare var all insamling av bägge slagen av folkminnen överlättn åt privata forskare, och en samlare som Evald Tang Kristensen har också i stor utsträckning samlat bidrag till belysning av allmogens materiella kultur. Även om vid Bernhard Olsens grundande av Dansk Folkemuseum 1879 betydande samlingar rörande dansk allmogekultur skapades, har museet dock på grund av plats-, personal- och penningbrist aldrig varit i stånd att igångsätta fullt systematiska och omfattande undersöknings- och insamlingsarbeten. Helt naturligt hava dock vissa lokala undersökningar av den beträffande traktens byggnadsskick och bostadsinredning föregått de olika nyförvärven till Folkemuseet av bondstugor eller — sedan dess friluftsavdelning anlades år 1897 — av hela byggnader och bondgårdar, undersökningar, som i äldre tider mest utfördes av museets direktör Bernhard Olsen, under senare år delvis av museumsinspektören mag. Chr. A. Jensen vid Nationalmuseet II. — Under 1880- och 1890-talen insamlade prof. R. Mejborg vid studier såväl i fältet som i arkiven ett mycket ansevärt och omfattande material rörande byggnadsskicket i Danmark, men medhann endast bearbetningen av en jämförelsevis ringa del av detta stoff (Slesvigske Bøndergaarde 1892). Hans stora samlingar av notiser, avskrifter, skisser, uppmätningar etc. kom efter hans död 1897 till Nationalmuseets 2. avdelning.

Vad som sedan dess företagits av undersökningar rörande byggnadsskick och annan materiell allmogekultur från Nationalmuseets och Dansk Folkemuseums sida bär för det mesta en något spridd och tillfällig prägel på grund av de begränsade medel och den otillräckliga personal, som stå till förfogande. Men man var dock städse medveten om huru önskligt, ja nödvändigt det var att företaga sådana undersökningar, innan den moderna kulturens utbredning helt hunne att utrota lämningarna av den gamla allmogekulturen. Man gjorde hos ministeriet — i flera år utan framgång — ansökan om särskilda anslag för ifrågavarande ändamål, och åren 1911—1912 utsändes genom Dansk historisk Fællesforening frågelistor rörande folkdräkter och byggnadsskick, författade av Chr. A. Jensen och mig. Även om icke särdeles många direkta svar inkommo bidrogo dessa listor dock otvivelaktigt till väckande av intresse för hithörande spörsmål, även hos flera av provinsmuseernas ledande män, bland vilka åtskilliga, t. ex. läkaren Möller i Kalundborg, på senare tiden i sin hemtrakt gjort ett stort och förtjänstfullt arbete i fråga om undersökningar och insamlingar på dessa områden. I sin betydelsefulla artikel »Stolper og Suler» (Fortid og Nutid 1915) upptog Chr. A. Jensen till diskussion några av huvudproblemen i allmogebyggnadernas konstruktioner och slog åter allarm för nödvändigheten av systematiska undersökningar av de gamla gårdarna, innan det blev för sent. Först på allra sista tiden ha dock dessa strävanden i någon grad burit frukt, i det man genom hjälp av statsanslag för Dansk Folkemuseums vidkommande lyckats erhålla mera system och plan i dessa undersökningar. År 1919 erhöll museet ett anslag på fem år av 2,500 kr. årligen till undersökning av folkdräkter och allmogetextilier, och samtidigt knöts fröken Elna Mygdal, som i många år på egen hand drivit studier och undersökningar rörande dessa företeelser, till museet som underinspektör med uppgift att ordna dess samlingar av dräkter och textilier samt komplettera dem under inköps- och uppsamlingsresor: det härvid erhållna materialet av uppteckningar och fotogra-

fier ingår i museets arkiv. Åren 1919 och 1920 har fröken Mygdal på detta sätt berest olika delar av Själland och kringliggande öar. Vidare har arkitekten H. Zangenberg i Sorö, som på egen hand under de senare åren företagit ett antal undersökningar och uppmätningar av gamla själlandska gårdar, denna sommar försöksvis berest en del av Jylland för att uppmäta och fotografera bondgårdar, och man hoppas kunna även för framtiden knyta honom till museet som fast medarbetare.

För bägge undersökningskategorierna gäller det, att man hittills icke har planlagt något systematiskt genomforskande av landet socken för socken, utan man har slagit ned på sådana trakter, där man på förhand visste, att man kunde hava något utbyte att vänta, och så har man låtit undersökningen växa ut på naturligt sätt genom att fråga sig fram från ställe till ställe. Som synes är arbetet ännu i sitt vardande, men i varje fall är det att hoppas, att en grundval nu lagts, på vilken man i framtiden kan bygga vidare, och medel äro säkerställda för arbetets fortsättning under de närmaste åren.

Bland besläktade företag utanför museernas krets böra nämnas de unga danska arkitekternas uppmätningar av västlesvigiska bondgårdar, vilka delvis äro utgivna i tryck genom deras sammanslutning »Foreningen av 3. Dec. 1892» (2 häften 1911 och 1917). Vidare har »Foreningen til Folkedansens Fremme» insamlat en del material (uppteckningar och fotografier) rörande folkdräkter, vilket bevaras i Dansk Folkemindesamling. Undersökningar rörande det gamla samfundsskicket hava däremot aldrig systematiskt drivits från museernas sida, men väl av åtskilliga privata forskare, såsom historikern, skolinspektör P. Lauridsen.

Beträffande Dansk Folkemindesamling, inrättad 1904, meddelade Hans Ellekilde, att materialet var uppdelat i grupper t. ex. sägner, tro, fester m. m. och med materialet för var socken sammanhållet. Huvudparten av insamlade folkminnen var från Jylland, men man har nu även börjat erhålla material från Själland. Även äldre samlingar såsom Grundtvigs och Christensens förvaras i arkivet. Materialet publiceras i skriftserien »Danmarks Folkeminder».

Ake Campbell meddelade, att man i Lund vid folkminnesinsamlandet erhållit goda medhjälpare bland folkskollärare, folkhögskoleelever m. fl. Vid ett under sommaren hållet folkhögskoleföreståndaremöte i Greve hade man bildat en förening för folklivs- och folkminnesundervisning och insamling. Vid folkhögskolan Hvilan har G. Hazelius infört studiet av äldre byggnadskultur, vars resultat delvis blivit publicerade. Insamlingen för den nybildade föreningen skall utföras så, att den kan registreras. Talaren betonade nödvändigheten av en handledning för insamlingsarbetet.

Kl. 12.30 avslutades förmiddagens förhandlingar, varefter frukost-rast vidtog. Kl. 2 e. m. återupptogs förhandlingarna, därvid Nils Lithberg demonstrerade den i Björkviksfatburen på Skansen åren 1917—1918 nyordnade samlingen av föremål tillhörande åkerbruket och boskapsskötseln.

Kl. 3.30 samlades mötesdeltagarna ånyo i möteslokalen på museet, därvid Ernst Klein demonstrerade planen för det nyanlagda holländska folklivsmuseet i Arnhem.

På ett stort landområde invid staden hade man för avsikt att efter Skansens mönster uppföra typiska gårdar från de olika holländska provinserna samt en museibygnad, där föremål, som icke rymdes i friluftsavdelningens byggnader, skulle uppställas. Tills dato hade på platsen uppförts ett par typiska kvarnar samt en del mindre byggnader av kulturhistoriskt värde, varjämte en tillfällig lokal inretts till museibygnad, och hit bl. a. hade flyttats den stora samlingen av holländska folkdräkter, som förut förvarats i Rijksmuseum i Amsterdam. Dessutom redogjorde tal. för ett gillesjubileum anordnat såsom folkloristisk fest, vilket i juni varit anordnat i Tilburg i Brabant och förevisade ett antal bilder från de i samband härmed stående festbruket.

I anslutning till Kleins meddelande lämnade Nils Lithberg en kort redogörelse för de ansatser till folklivsmuseer, som gjorts i Belgien och England. I det förstnämnda landet hade man sedan ett 20-tal år tillbaka ett visserligen icke stort men icke dess mindre intressant museum, Musée Folkloristique, i Antwerpen. Sedan ett flertal år hade man i Gent umgåtts med planer på ett friluftsmuseum efter den typ, som skapats i de skandinaviska länderna; dessa planer hade dock blivit avbrutna genom krigsutbrottet 1914 och hade sedan dess icke återupptagits. Även i England hade man före kriget haft planer på anläggande av folklivsmuseer efter friluftsmuseets mönster. M. Ruskin-Butterfield i Hastings hade framställt förslag om anläggandet av ett sådant museum kring Crystal Palace i London och även M. Carline i Oxford hade offentligen framställt förslag om inrättandet av liknande samlingar. Dessa ansatser hade dock ännu icke lett till något resultat. Den enda mera betydande samlingen av allmogekultur i England torde vara det walesiska museet i Cardiff. Även i Edinburgh och Dublin funnos mindre allmogesamlingar.

Härefter lämnades ordet till Torkild Gravlund för ett föredrag rörande »Danske Bygdegrænser» (tryckt i Rig 1920).

Förhandlingarna voro härmed avslutade. På förslag av ordföranden beslöts, att referat av mötesförhandlingarna skulle offentliggöras, varjämte hållna föredrag borde tryckas i lämpliga tidskrifter. Referatet jämte särtryck av föredragen skulle tillställas samtliga mötesdeltagare.

Ordföranden avslutade nu mötet.

Han erinrade om huru de sista årens våldsamma händelser skapat om Europa. Nya nationer hade uppstått, och vi glädde oss åt att redan inom denna lilla krets kunna hälsa en av dessa. När Finlands blå och vita flagga under dessa dagar vajat bland våra gamla dukar på Skansen, hade detta för

oss varit ett märke för de tider som nu komma, tider av enig samverkan inom nordisk vetenskap till ömsesidig befruktning och till gemensamt hävdande utåt av de rika traditioner på folklivsforskningens område, som de nordiska länderna av gammalt ägde. Dessa traditioner hade i någon mån gestaltat sig olika inom de olika länderna, delvis beroende på historiska förhållanden, delvis kanske även på de olika folkens lynnesart. Just därför hade vi här vid museet tagit initiativet till ett sammanträffande, som givits karaktären av ett rent kamratligt möte utan officiella former. I förhoppning om, att de vänskapsband, som nu knutits, aldrig skulle brista, utan löna till framtida gagn och samarbete samt i förvisningen, att den forskartradition, de skandinaviska länderna äga, aldrig skulle svikas, förklarades 1920 års Nordiska möte för folklivsforskning slutat.

Mötesdeltagarna voro på aftonen av Nordiska Museet inbjudna till middag å Sagaliden å Skansen.

Efter mötets avslutande hava samtliga deltagare förenat sig i det skriftliga uttalande angående den inhemska folklivsforskningens bedrivande, som följer:

Oaktat de önskingar och krav, som i det följande framställas på den inhemska folklivsforskningen, numera — år 1920 — kunna förefalla nog så självklara, anse vi deltagare i *Första nordiska mötet för folklivsforskning*, hållet i Stockholm den 16 och 17 augusti 1920, det dock ännu icke alldeles obehövt att i anslutning till nämnda möte förena oss i följande uttalande beträffande den inhemska folklivsforskningens bedrivande inom de nordiska länderna:

1. Varje folk — således även de nordiska — bör betraktas såsom ett folk bland andra folk, och den vetenskapliga behandlingen bör till sina grundprinciper alltså även vara densamma för alla folk. Folken böra lära känna sig själva men även varandra ej minst av det skälet, att detta senare för dem är den enda utvägen till en riktig och objektiv självkänedom. Endast genom en genomgripande komparativ metod kunna de respektiva företeelsernas rätta innebörd och systematiska ställning, deras utveckling, verkliga kulturnivå och vandringar utforskas. Lika litet som t. ex. en tillfredsställande kännedom om inhemska flora eller fauna

kan åstadkommas utan att den grundar sig på ett ur ett vitt omfattande material framarbetat botaniskt eller zoologiskt system, lika litet kan en vetenskapligt tillfredsställande inhemsk folklivsbeskrivning komma till stånd annat än genom tillämpning av ett ur den allmänna etnologiens resultat framarbetat system och med användning av de metoder, som där användas.

2. Härav följer alltså a) att även den inhemska folklivsforskningen bör baseras på allmän-etnologisk (inkl. antropologisk och folkpsykologisk) grund; b) att å andra sidan den inhemska folklivsforskningens resultat böra vetenskapligt inpassas i den allmänna etnologiens (komparativa etnografiens, event. även den komparativa folkpsykologiens) arbetsmaterial och system; c) att den inhemska folklivsforskningen anknyter sig till och tillgodogör sig, utom den historiska, även den förhistoriska forskningens (arkeologiens) arbetsresultat.
3. Detta vårt önskemål gäller, till den grad det å dem kan tillämpas, den inhemska folklivsforskningens alla grenar, ty endast genom att följa den allmänna etnologiens ledtrådar kunna alla sidor av det egna folkets liv och själ bliva uppmärksammade så som de böra. Och endast så kan en tillfredsställande systematisk behandling av materialet ernås.